

BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA DIDAKTIK O'YINLARNING ORGANISHNING AHAMIYATI VA XUSUSIYATI.

Dovudova Hayitgul Nishonovna

Surxandaryo viloyati Muzrabot tumani

54-umumta'lim maktabi Biyologiya fani

o'qituvchisi

Annotatsiya: *Biologiya eng muhim fan va shu bilan birga inson hayotida har kuni uchraydi. Shuning uchun o'qituvchilar biologiyani o'qitishga jiddiy yondashadilar, darslarni boyitadilar. O'qituvchilar darslarni qiziqarli va ko'ngilochar o'tkazish uchun bilim qiziqishini rivojlantiruvchi didaktik o'yinlar muhim rol o'ynaydi. Biologiya darslarida didaktik o'yinlardan tizimli ravishda foydalanish biologiyadan bilim darajasini oshiradi. O'yin o'quvchilarning aqliy va axloqiy rivojlanishi va tarbiyasining muhim vositalaridan biridir, bu o'quvchining shaxsiyati uchun yoqimsiz yoki taqiqlangan tajribalarni olib tashlaydigan vosita. Biologiya darslarida didaktik o'yinlar o'quvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, ular maxsus moddiy bazani va texnik tayyorgarlikni talab qilmaydi. Xulosa qilib aytganda, maqolada biologiya darslarini tashkil etishda interfaol metodlar, didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchining kognitiv faolligini oshirishi haqida fikr yuritilgan. Chunki biologiya darslarida rol o'ynash o'quvchilarning qobiliyatini shakllantiradi, muammolarni jamoaviy hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi, tezkor ravishda qarorlar qabul qiladi, amalga oshirilgan harakatlar oqibatlarini bashorat qiladi, tashabbuslarni rivojlantiradi va biologik va tibbiy tushunchalar bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.*

Kalit sozlar: *Biologiya fani, interfaol metodlar, o'yin, didaktik o'yinlar, kognitiv, "O'tkazish" metodi, "Qatorni davom ettirish" metodi, "Zanjir" metodi, "Kompozit tasvir" metodi.*

Abstract: *Biology is the most important science and at the same time it occurs every day in human life. That is why teachers take biology seriously, enriching the lessons. Didactic games that develop cognitive interest play an important role for teachers to make lessons fun and entertaining. The systematic use of didactic games in biology lessons increases the level of knowledge in biology. Play is one of the most important tools for the mental and moral development and upbringing of students, a tool that removes unpleasant or forbidden experiences for the student's personality. Didactic games in biology classes are designed for students and do not require special material base and technical training. In summary, the article discusses the use of interactive methods, didactic games in the organization of biology lessons, which increase*

the cognitive activity of the student. Because role-playing in biology classes shapes students' ability to develop problems, solve problems collectively, make quick decisions, predict the consequences of actions taken, develop initiatives, and develop the ability to work with biological and medical concepts.

Keywords: *Biology, interactive methods, games, didactic games, cognitive, "Transfer" method, "Continue the line" method, "Chain" method, "Composite image" method.*

KIRISH

Inson qayerda bo'lmasin, hayvonlar va o'simliklar dunyoi bilan bilan o'ralgan. Biologiya juda murakkab fan bo'lib, ular nafaqat o'simlik va hayvonot dunyosining tur tarkibini, balki ko'plab tushunchalar, ta'riflar, qonuniyatlarni tajribalar asosida o'rganadi. Bunday tajribalarni qiziqarli, ayni paytda ilmiy va ma'lumotli bajarish, o'quvchilarning fanga qiziqishini, faolligini oshirish zamonaviy o'qituvchining asosiy vazifasidir.

Biologiya darslarida didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini oshirishga imkon beradi. Ma'lumki, o'quvchilarning bilish faoliyati o'yin faoliyati bilan uyg'unlashgan darslar didaktik o'yinli darslar deyiladi. Didaktik o'yinli texnologiyalar o'quvchilarning bilim olish faoliyatini o'yin faoliyati bilan qo'shib olib borishdan iborat. Didaktik o'yinlar musobaqa, raqobat, o'zaro yordam, hamkorlik tarzida olib boriladi. Buning uchun o'qituvchi didaktik o'yindan ko'zda tutilgan maqsad, uni amalga oshirish yo'llari, o'yin mazmuni va ishtirokchilari faoliyatini aniqlab oladi. Didaktik o'yin darslari ta'lim va tarbiya berish, o'quvchilar faoliyatini yo'naltirish, kasbga yo'naltirish, o'quvchilarning muloqot va nutq madaniyatini rivojlantirish, ular bilimlarini chuqurlashtirish va shaxsni rivojlantirish vazifasini bajaradi.

Didaktik o'yinli darslarni mazmuniga ko'ra sahnalashtirilgan rolli o'yinlar, ijodiy ishbilarmonlik o'yinlari, konferensiya va o'yin mashqli darslarga ajratish mumkin. Didaktik o'yinli darslarning syujetli-rolli, ijodiy, ishbilarmonlar, konferensiyalar va o'yin mashqlar kabi turlari bor. Mazkur darsga hamma o'quvchilar ular qaysi rolni bajarishidan qat'iy nazar qizqin tayyorgarlik ko'rishini lozim.[1,23]

Didaktik o'yinlarni amalda qo'llash shart-sharoitlari. Didaktik o'yinlarni tanlashda ishtirokchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinadi. Har bir didaktik o'yin mashg'ulotlariga o'ziga xos xavfsizlik talablari qo'yiladi. Bu xavfsizlik talablariga to'liq rioya qilinishi har bir tashkilotchining doimiy e'tiborida bo'lishi lozim. Bundan tashqari har bir didaktik o'yin uchun

sarflanadigan vaqt miqdorini turli belgilash va unga rioya qilishning o'ziga xos asoslarini bilish va darsning maqsadiga muvofiq qo'llash talab qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA NATIJALAR

Tadqiq etilayotgan mavzuni yoritib berishda V.V. Abramenkovaning "O'yin bolaning ruhini shakllantiradi", K.E.Bezuxning "Biologiya darslarida o'quvchilar bilimlarini faollashtirishning o'ziga xos usullari", Z.V.Borzovaning "Biologiya bo'yicha didaktik materiallar", V.M.Bukatovning "Didaktik o'yinlarning pedagogik sirlari", M.V. Vysotskayaning "5-11 sinflarda biologiyadan noan'anaviy darslar", U.M. Sarimsoqovning "Biologiya o'qitish metodikasi" kabi asarlar muhim manba bo'lib hizmat qildi. Shuningdek, internet manbalaridan www.ziyonet.uz, www.pedagog.uz va www.natlib.uz saytlaridan ham foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Hozirgi vaqtda maktabning asosiy muammosi o'quvchilarning o'qishni istamasligi. Ammo o'yin jarayonida hatto eng passiv o'quvchi ham darsga kiritiladi, o'quvchilarhar qanday qiyin topshiriqlarni ham bajara oladilar.

Faylasuflarning o'yin borasida o'z nuqtai nazari bor, ular quyidagilarni ta'kidlaydilar: "O'yin o'quvchilarning rivojlanishini boshqarish uchun jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan yoki yaratilgan o'quvchilar hayotining o'ziga xos shakli, bu ma'noda bu maxsus pedagogik ijoddir" deyishadi.[2,43]

O'yin o'quvchilarning aqliy va axloqiy rivojlanishi va tarbiyasining muhim vositalaridan biridir, bu o'quvchining shaxsiyati uchun yoqimsiz yoki taqiqlangan tajribalarni olib tashlaydigan vosita.

Didaktik o'yinlar - bu o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash maqsadida pedagogika tomonidan maxsus yaratilgan qoidalarga ega o'yinlarning bir turi, chunki bu ikki jarayon bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. [3,21]

Biologiya darslarida didaktik o'yinlar oddiy o'quvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, ular maxsus moddiy bazani va texnik tayyorgarlikni talab qilmaydi. Bunday darslarda o'qituvchining roli quyidagi operatsiyalardan iborat:

vaqtni belgilash;

joyni aniqlash (stollarni joylashtirish, guruhlarni shakllantirish);

mablag'larni tanlash (jadvallar, videofilmlar, diafilmlar, gerbariylar, namoyish materiallari);

rollarni taqsimlash;

yangilik elementlarini kiritish;

hissiy jihatdan kuchaytirish ("qo'rquvni yo'qotish", dalda berish);

umumiy yetakchilik kabilardir.

O'quvchilar nafaqat o'ynashni, balki topshiriqlar muallifi bo'lishni ham yaxshi ko'rishadi. Buning uchun siz mavzuni chuqur o'rganishingiz kerak. Afzalligi shundaki, o'yin jarayonida tushunchalar ularning xususiyatlari to'liqligi jihatidan ko'p jihatdan ko'rib chiqiladi. O'yinlarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga turtki beradigan to'g'ri va noto'g'ri bayonotlar qo'llaniladi. Qaror qabul qilishda mustaqillik namoyon bo'ladi, o'z nuqtai nazarini himoya qilish, o'z bilimiga ishonchni his qilish, tinglovchilar qo'rquvini yengish mumkin. Natijada maktab o'quvchilarining ijodiy salohiyati oshkor bo'ladi. Turli xil o'yin vaziyatlari biologiya darsida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin. O'ynash paytida o'quvchilar o'zlariga ijodiy vazifalar qo'yadilar, ularni hal qilishda ularga chuqur bilim, turli ko'nikma va malakalar, ixtiro, tasavvur, xayol yordam beradi. Ko'pincha, biologiyani o'qitishda nazariy bilimlarni ularni amaliy qo'llash bilan samarali birlashtirishga qaratilgan rol o'ynash va ishbilarmon o'yinlar ishlatiladi. Ushbu o'yinlarda, vaqt etishmasligi, to'liq bo'lmagan ma'lumot va o'yinning boshqa ishtirokchilarining qarshiliklariga duch kelgan holda, ishtirokchilarni muayyan qarorlarni qabul qilishga majbur qiladigan keskin, ziddiyatli vaziyat yaratiladi. O'quvchining har qanday tadqiqot ishlarida ishtirok etishi, uning faoliyati natijasidan ko'ra, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun muhimroqdir. O'yinlar o'quvchilarni o'ziga xos g'oyalar bilan chiqishga va ijodiy qarorlar qabul qilishga undashi mumkin. Ba'zan bu boshqa qarashlarning tarafdorlari bilan ziddiyatga, o'z nuqtai nazarini himoya qilish zarurligiga olib keladi. Shunday qilib, didaktik o'yin ijodiy fikrlashni rivojlantirishga hissa qo'shadi. O'yin davomida o'quvchilarning ijodiy xatti-harakatlarini rag'batlantirishning bir necha psixologik tamoyillari mavjud. Mehmondo'st, ijodiy va qulay sinf muhiti juda muhimdir. O'qituvchi ijodkorlik namunasini ko'rsatishi, ijodiy ishlarni baholash va tanqid qilishdan saqlanishi, o'ziga xos g'oyalarni rag'batlantirishi va shu tariqa aqliy hujumni yaratishga intilishi kerak. O'qituvchi savollar berish va maktab o'quvchilarining fikrlash yo'nalishini boshqarish orqali ularning faoliyatini nazorat qiladi, yuzaga keladigan muammolarni ijodiy hal qilishga hissa qo'shadi. Shunday qilib, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ijodiy hamkorlik amalga oshiriladi.

Sindagi o'quvchilarga asoslanib, siz o'yinni amalga oshiradigan asosiy maqsadlarni shakllantirishingiz mumkin:

- mavzuga qiziqish uyg'otish;
- o'quv adabiyotlari bilan ishlash zarurligini keltirib chiqaradi;
- fikr jarayonlarini masalaning mohiyatini mustaqil idrok etishga yo'naltiring.[4,36]

Shunday qilib, biologiya darslarida rol o'ynash o'yinlari o'quvchilarni aloqa faoliyatiga jalb qilishning samarali usuli bo'lib, ular jamoaviy vakolatni rivojlantirishga yordam beradi. Biologiya darslarida rol o'ynash o'quvchilarning qobiliyatini shakllantiradi, muammolarni jamoaviy hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi, tezkor ravishda qarorlar qabul qiladi, amalga oshirilgan harakatlar oqibatlarini bashorat qiladi, tashabbuslarni rivojlantiradi va biologik hamda tibbiy tushunchalar bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi. O'quvchilarning kognitiv faolligini oshirish - bu o'quvchilarning o'qituvchi bilan birgalikda faol ish olib borishi, o'quv jarayonida ongli ravishda aks etishi, bilimlarimizni, yangi g'oyalarimiz, his-tuyg'ularimiz yoki fikrlarimizni kuzatishi, tasdiqlashi, rad etishi yoki kengaytirishi uchun atrofdagi dunyo haqida shunday o'rganish muhitini yaratishdir. O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish pedagogikaning abadiy muammolaridan biri bo'lgan va shunday bo'lib qolmoqda. Zamonaviy jamiyatda dinamizm va o'zgaruvchanlik kabi tubdan yangi xususiyatlar ta'lim tizimiga tobora ko'proq xos bo'lib bormoqda. Kommunikativ ko'nikmalar, vaziyatlarni modellashtirish, dialog, munozaralarda tajriba orttirish va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish qobiliyati hayotda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, o'rganishga qiziqishning pasayishi, intellektual passivlik mavjud. Bu o'qituvchining faol aqliy faoliyatni talab qiladigan usul va usullardan foydalanishga tobora doimiy e'tiborini tushuntiradi, uning yordamida tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, muammoni ko'rish, gipotezani shakllantirish, echim izlash, olingan natijalarni to'g'rilash ko'nikmalari. shakllanadi (aslida bu ko'nikmalarni o'rgatish ijodiy faoliyatga boshlashdir).

O'quvchilarning bilim faolligini oshirish tamoyillari:

□ o'quvchilarning mustaqil faoliyati printsipi;

□ bilimlarni anglash printsipi;

□ barcha o'quvchilarni, shu jumladan eng zaiflarni umumiy rivojlantirish bo'yicha maqsadli va tizimli ish printsipi; [5,9]

Didaktikaning muhim muammolaridan biri bu sinfda o'quvchilarning bilim faolligini oshirish muammosi. Bu o'qituvchining maktab o'quvchilarida ta'lim faoliyatini rag'batlantirish bo'yicha maqsadga muvofiqligini anglatadi. Darsda o'quvchining faol aqliy ishi, kognitiv mustaqillik muvaffaqiyatli o'rganish garovidir. o'quvchilarning mustaqil bilim faoliyatini rivojlantirish variantlaridan biri bu didaktik o'yinlardan foydalanishdir.

Ta'lim o'yinlari bir nechta funktsiyalarga ega:

- o'quvchining shaxsiyatiga ta'sir qiladi, uning tafakkurini rivojlantiradi, dunyoqarashini kengaytiradi;

muayyan vaziyatda navigatsiya qilishni va nostandart ta'lim muammosini hal qilish uchun bilimlarni qo'llashni o'rgatadi;

o'quvchilarning bilim faoliyatini rag'batlantiradi va rag'batlantiradi, kognitiv qiziqishni rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Biologiya o'qitish amaliyotida tez-tez ishlatiladigan intellektual o'yinlari va o'yin texnikasining ba'zi bir misollari:

a) " O'tkazish" metodi bir nechta jamoalarga bo'linishi kerak (bu qatorlar bo'yicha mumkin). Jamoa a'zolari birin-ketin o'tirishadi. Birinchi stolga bir varaq qo'yiladi va masalan, xochga mixlangan oilaning bir xususiyatiga (yoki boshqa biron bir narsaga) qog'ozga yozib, orqada o'tirganga berish uchun topshiriq beriladi. Oxirgi o'yinchi tugagach, u qo'lini ko'taradi. Vazifaning to'g'riligi va tezligi baholanadi, guruh tomonidan eng tezkor bo'lgan belgilar yoziladi. Boshqa jamoalar o'zlarining varaqlaridan nomlangan belgilarni kesib tashlashadi. To'g'ri belgilarni chizib tashlamagan va o'yinni boshqalardan oldinroq tugatganlar g'olib bo'lishadi.

b) " qatorni davom ettirish " - bu bitta mavzuga tegishli so'zlar ketma-ketligi, ammo unga qo'shilishi kerak bo'lgan bir nechta tushunchalar etishmayapti.

c) " Zanjir" "Oziq-ovqat aloqalari" mavzusini o'rganish uchun yaxshi. Bir o'yinchi fotosintezga qodir organizmni, ikkinchisi o'yinchi oldingisi bilan oziqlanadigan organizmni (o'txo'r), keyingisi yirtqich hayvonni va boshqalarni nomlaydi. Zanjirning keyingi a'zosini nomlay olmagan kishi jarima nuqtasini oladi va o'yinni qayta boshlaydi. G'olib eng kam penaltilar soniga ega bo'lgan hisoblanadi. Xuddi shu o'yin texnikasini hayvonlar va odamlarning organlar tizimini o'rganishda qo'llash maqsadga muvofiqdir.[6,28]

d) "Kompozit tasvir" - maktab o'quvchilari guruhi - bu politsiya bo'limi. O'yin boshlovchilari politsiya bo'limidan yo'qolgan o'simlik (botanika fanini o'rganayotganda) yoki hayvonni (zoologiya fanini o'rganayotganda) topish uchun yordam so'rashadi. Tashqi tuzilish yoki fiziologiyaning xususiyatlarini hisobga olgan holda ob'ektni tavsiflash yoki uning tarkibini yaratish kerak.

e) Ta'lim o'yinlari – juftini top. Juftini top, Hashoratlarni top

XULOSA

Shunday qilib, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va biologiya darslariga kognitiv qiziqishni rivojlantirish uchun har xil didaktik o'yinlar va o'yin texnikasidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Didaktik o'yinlar bilimdan tashqari, biologik tushunchalar imlosi ham mustahkamlanadi.

Bugungi ta'lim tizimida o'yin texnologiyasining o'rne tobora kuchayib bormoqda. O'yin texnologiasidan foydalanib biologiy darslarini olib borilsa bolalarda fanga bo'lgan qiziqish ham ta'minlanadi.

Maktabda har bir o'qituvchi ayrim turdagi didaktik o'yin mashg'uloti o'quv materiallarini amalda qo'llash uchun tayyorlashini tashkil qilish metodik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Bunda o'qituvchilar o'z mutaxassislik fanlari bo'yicha o'zlari tanlagan mavzudagi darsni eng maqsadga muvofiq didaktik o'yin turlaridan foydalanib o'tkazish yuzasidan dars ishlanmasi tayyorlashlari va uning asosida metod birlashma majlisida shu mashg'ulotni bayon qilib berishlari va tegishli muhokamalar o'tkazib borilishi tavsiya qilinadi.

REFERENCES

1. Abramenkova V.V. O'yin bolaning ruhini shakllantiradi // V.V. Abramenkova Psixologiya dunyosi. - 2009. - № 4.
2. Bezux K.E. Biologiya darslarida o'quvchilar bilimlarini faollashtirishning o'ziga xos usullari // O'quv-uslubiy va ilmiy-ommabop gazeta. - M.: "1 sentyabr" nashriyoti, 2005 yil - №18. - S. 22
3. Borzova Z. V.,. Biologiya bo'yicha didaktik materiallar: Uslubiy qo'llanma. / Z. V Borzova, A.M. Dagaev - M.: TC Sphere, 2005. - 400 p.
4. Bukatov V.M. Didaktik o'yinlarning pedagogik sirlari / V.M. Bukatov . - M.: "Flint" nashriyoti, 2007. -96 b.
5. Vysotskaya M.V. 5-11 sinflarda biologiyadan noan'anaviy darslar / M.V. Vysotskaya - Ed. O'qituvchi: Volgograd, 2004.489 b.
6. Sarimsoqov U.M "Biologiya o'qitish metodikasi", T.: Ma'rifat, 2018
7. www.ziyonet.uz
8. www.pedagog.uz
9. www.natlib.uz